

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНА НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ
ІМ. В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО

Відділ зберігання фонду, обслуговування
користувачів і соціокультурної діяльності

#працюємо_для_перемоги

Забезпечення гендерної рівності в освіті

Київ, 2025

Гендер (від англ. **gender** – **рід**) – змодельована суспільством і підтримувана соціальними інститутами система цінностей, норм і характеристик чоловічої та жіночої поведінки, стилю життя й способу мислення, ролей і стосунків жінок і чоловіків, набутих ними як особистостями в процесі соціалізації, що насамперед визначається соціальним, політичним, економічним і культурним контекстами буття й фіксує уявлення про жінку та чоловіка залежно від їхньої статі.

Кравець, В. П. Гендер / В. П. Кравець // Енциклопедія освіти / НАПН України ; [голов. ред. В. Г. Кремень ; заст. голов. ред. В. І. Луговий, О. М. Топузов ; відп. наук. секр. С. О. Сисоєва ; редкол.: О. І. Ляшенко, Н. Г. Ничкало, Л. Д. Березівська, Л. Б. Лук'янова, О. В. Сухомлинська та ін.]. – 2-ге вид., допов. та перероб. – Київ : Юрінком Інтер, 2021. – С. 190.

Термін **«гендер»** – означає різні соціальні ролі, обов’язки та ідентичності жінок і чоловіків та співвідношення сил між жінками й чоловіками у певному суспільстві. Гендерні ролі та гендерні відносини у різних країнах і культурах відрізняються й можуть бути різними навіть у різних груп одного суспільства.

Гендерна рівність [Електронний ресурс] // Національна соціальна сервісна служба України. – Електрон. дані. – Київ, 2025. – Режим доступу: <https://nssu.gov.ua/genderna-rivnist>, вільний (дата звернення: 14.07.2025). – Назва з екрана.

Гендерна рівність – рівний правовий статус жінок і чоловіків та рівні можливості для його реалізації, що дозволяє особам обох статей брати рівну участь у всіх сферах життєдіяльності суспільства.

Про гендерну рівність [Електронний ресурс] // Гендерна статистика / Головне управління статистики у Львівській області. – Електрон. дані. – Київ, 2025. – Режим доступу: https://www.lv.ukrstat.gov.ua/ukr/help/gender/description_3.htm, вільний (дата звернення: 14.07.2025). – Назва з екрана.

Серед головних цілей впровадження засад гендерної рівності в освітній процес є такі:

- ☐ підвищення рівня обізнаності й розуміння питань гендерної рівності;
- ☐ підтримка змін у поведінці та ставленні до гендерної рівності;
- ☐ зміцнення спроможностей для формування більш гендерно відповідальної організаційної культури;

- ☐ надання учасникам процесу навичок, потрібних для належного забезпечення ефективної інтеграції питань гендерної рівності у своїй професійній діяльності;
- ☐ сприяння інтеграції питань гендерної рівності в освітні програми.

Проблеми забезпечення гендерної рівності в освіті [Електронний ресурс] // Ukraine to NATO. – Електрон. дані. – [Україна], 2025. – Режим доступу: <https://ukrainetonato.com.ua/henderna-polityka/henderna-rivnist-ta-osvita/>, вільний (дата звернення: 14.07.2025). – Назва з екрана.

Законодавство України

- Стаття 24. Громадяни мають рівні **конституційні** права і свободи та є **рівними** перед законом. Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками.

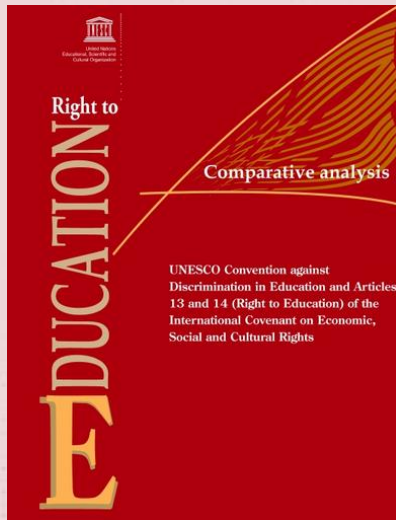

Рівність прав жінки і чоловіка забезпечується: наданням жінкам рівних з чоловіками можливостей у громадсько-політичній і культурній діяльності, у здобутті освіти і професійній підготовці, у праці та винагороді за неї; спеціальними заходами щодо охорони праці і здоров'я жінок, встановленням пенсійних пільг; створенням умов, які дають жінкам можливість поєднувати працю з материнством; правовим захистом, матеріальною і моральною підтримкою материнства і дитинства, включаючи надання оплачуваних відпусток та інших пільг вагітним жінкам і матерям.

Нормативно-правова база

Загальна декларація прав людини [Електронний ресурс] : резолюція 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 р. // Законодавство України / Верхов. Рада України. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text, вільний (дата звернення: 12.05.2025). – Назва з екрана.

Convention against Discrimination in Education [Електронний ресурс] = **Конвенція про боротьбу з дискримінацією в галузі освіти** : прийнята Генеральною конференцією ООН з питань освіти, науки в культурі на XI сесії 14 грудня 1960 р. / ЮНЕСКО. – Режим доступу: <https://www.unesco.org/en/legal-affairs/convention-against-discrimination-education#item-1>, вільний (дата звернення: 12.05.2025). – Назва з екрана.

Конституція України [Електронний ресурс] : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. : [редакція від 01.01.2020 р.] // Законодавство України / Верхов. Рада України. – Електрон. дані. – Київ, 2020. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>, вільний (дата звернення: 17.06.2025). – Назва з екрана.

Про освіту [Електронний ресурс] : Закон України від 5 верес. 2017 р. № 2145-VIII : [редакція від 01.01.2023 р.] // Законодавство України / Верхов. Рада України. – Електрон. дані. – Київ, 2023. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>, вільний (дата звернення: 17.06.2025). – Назва з екрана.

Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків : Закон України від 08.09.2005 № 2866-IV // Законодавство України / Верхов. Рада України. – Електрон. дані. – Київ, 2005. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text>, вільний (дата звернення: 17.06.2025). – Назва з екрана.

Метою Закону є досягнення паритетного становища жінок і чоловіків у всіх сферах життєдіяльності суспільства шляхом правового забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, ліквідації дискримінації за ознакою статі та застосування спеціальних тимчасових заходів, спрямованих на усунення дисбалансу між можливостями жінок і чоловіків реалізовувати рівні права, надані їм Конституцією і законами України.

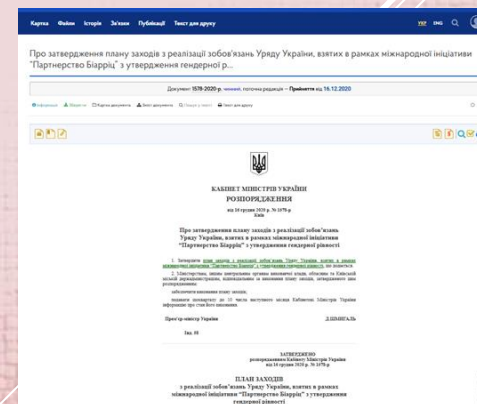
Про схвалення Державної стратегії забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2030 року та затвердження операційного плану з її реалізації на 2022-2024 роки [Електронний ресурс] : розпорядж. Кабінету Міністрів України від 12 серп. 2022 р. № 752-р // Законодавство України / Верхов. Рада України. – Електрон. дані. – Київ, 2022. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/752-2022-%D1%80#Text>, вільний (дата звернення: 17.06.2025). – Назва з екрана.

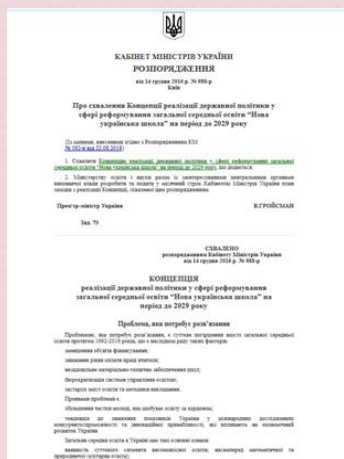

Деякі питання реалізації Державної стратегії забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2030 року : розпорядж. Кабінету Міністрів України від 02.05.2025 № 439-р // Законодавство України / Верхов. Рада України. – Електрон. дані. – Київ, 2025. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/439-2025-%D1%80#Text>, вільний (дата звернення: 14.07.2025). – Назва з екрана.

Мета Стратегії досягається за стратегічними цілями, якими визначаються підходи до формування політики, шляхи розвитку національного механізму забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків та які відповідають завданням, установленим у національних Цілях сталого розвитку, а також напрямом Пекінської декларації.

Про затвердження плану заходів з реалізації зобов'язань Уряду України, взятих в рамках міжнародної ініціативи «Партнерство Біарріц» з утвердження гендерної рівності : розпорядж. Кабінету Міністрів України від 16.12.2020 № 1578-р // Законодавство України / Верхов. Рада України. – Електрон. дані. – Київ, 2020. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1578-2020-%D1%80#Text>, вільний (дата звернення: 14.07.2025). – Назва з екрана.

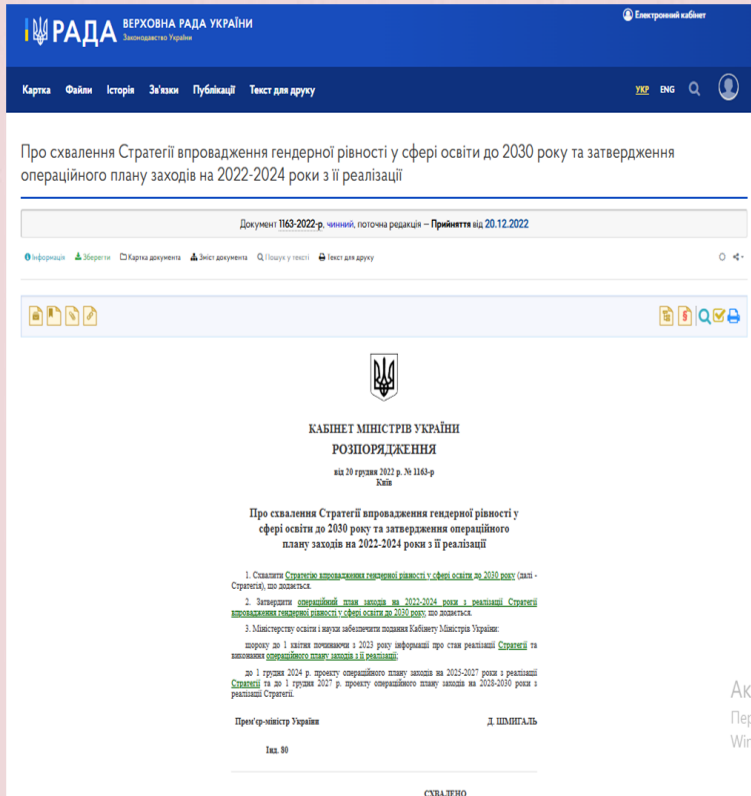

Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року : розпорядж. Кабінету Міністрів України від 14.12.2016 № 988-р // Законодавство України / Верхов. Рада України. – Електрон. дані. – Київ, 2025. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-%D1%80/card3#Files>, вільний (дата звернення: 14.07.2025). – Назва з екрана.

Метою Концепції є забезпечення проведення докорінної та системної реформи загальної середньої освіти.

Про впровадження принципів гендерної рівності в освіту [Електронний ресурс] : наказ М-ва освіти і науки України від 10 верес. 2009 р. № 839 // Законодавство України / Верхов. Рада України. – Електрон. дані. – Київ, 2009. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0839290-09#Text>, вільний (дата звернення: 17.06.2025). – Назва з екрана.

Про схвалення Стратегії впровадження гендерної рівності у сфері освіти до 2030 року та затвердження операційного плану заходів на 2022–2024 роки з її реалізації [Електронний ресурс] : розпорядж. Кабінету Міністрів України від 20 груд. 2022 р. № 1163-р // Законодавство України / Верхов. Рада України. – Електрон. дані. – Київ, 2022. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1163-2022-%D1%80#Text>, вільний (дата звернення: 17.06.2025). – Назва з екрана.

Про затвердження операційного плану заходів на 2025–2027 роки з реалізації Стратегії впровадження гендерної рівності у сфері освіти до 2030 року [Електронний ресурс] : розпорядж. Кабінету Міністрів України від 25 березня 2025 р. № 260-р // Законодавство України / Верхов. Рада України. – Електрон. дані. – Київ, 2025. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/260-2025-%D1%80#Text>, вільний (дата звернення: 17.06.2025). – Назва з екрана.

Стратегія визначає базові принципи, цільові групи, стратегічні цілі та завдання щодо реалізації державної політики щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у сфері освіти.

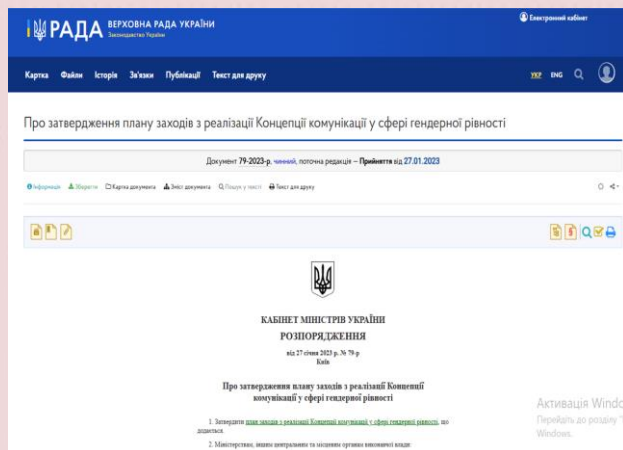
Метою Стратегії є забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, запобігання та протидія будь-якій дискримінації у сфері освіти, для всіх учасниць/учасників освітнього процесу, на всіх рівнях освіти шляхом впровадження змін у структурно-організаційному та змістовно-процесуальному аспекті.

Реалізація Стратегії сприятиме досягненню таких стратегічних цілей:

- комплексне впровадження принципів, політики і заходів щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, поваги до людської гідності та недискримінації у нормативно-правових документах у сфері освіти як одне з ключових питань фундаментальних прав і пріоритетів у контексті євроінтеграції;
- посилення ролі закладів освіти в координації дій суб'єктів реалізації державної політики щодо забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків у сфері освіти, запобігання та протидії насильству і дискримінації та вдосконалення освітнього процесу на засадах рівності прав та можливостей жінок і чоловіків, поваги до людської гідності, недискримінації, інклюзивності й протидії насильству, зокрема за ознакою статі;
- посилення компетенції та можливості професійної спільноти фахівчинь і фахівців з питань забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків, розширення міжнародного співробітництва у напрямі забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків;
- забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків, запобігання та протидія будь-якій дискримінації, впровадження практик інклюзивності у сфері освіти як основи для подолання наслідків воєнних дій і післявоєнної відбудови України.

ПРО СХВАЛЕННЯ СТРАТЕГІЇ ВПРОВАДЖЕННЯ
ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ У СФЕРІ ОСВІТИ ДО 2030
РОКУ ТА ЗАТВЕРДЖЕННЯ ОПЕРАЦІЙНОГО ПЛАНУ
ЗАХОДІВ НА 2022-2024 РОКИ З ЇЇ РЕАЛІЗАЦІЇ

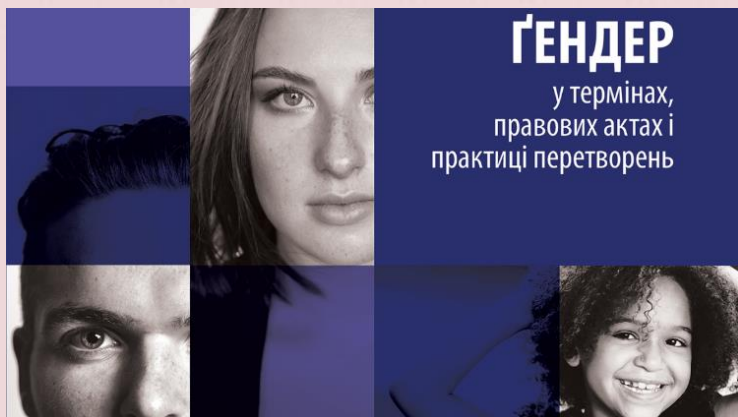

Про затвердження плану заходів з реалізації Концепції комунікації у сфері гендерної рівності [Електронний ресурс] : розпорядж. Кабінету Міністрів України від 27 січ. 2023 р. № 79-р // Законодавство України / Верхов. Рада України. – Електрон. дані. – Київ, 2023. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/79-2023-%D1%80#Text>, вільний (дата звернення: 17.06.2025). – Назва з екрана.

У розпорядженні йдеться про проведення досліджень з питань гендерної рівності в Україні; розроблення та поширення рекомендаційних та інформаційних матеріалів щодо гендерної рівності тощо.

Серед восьми стратегічних цілей у цілі 7 «Освіта з урахуванням гендерної тематики» зазначено: сприяння здобуттю вільної від гендерних стереотипів загальної середньої освіти; забезпечення вільної від гендерних стереотипів професійної орієнтації здобувачів освіти; сприяння самореалізації жінок і чоловіків у різних галузях науки; проведення для закладів освіти інформаційної кампанії щодо запобігання проявам насильства і дискримінації та реагування на такі прояви.

Гендерна рівність: термінологічний аспект

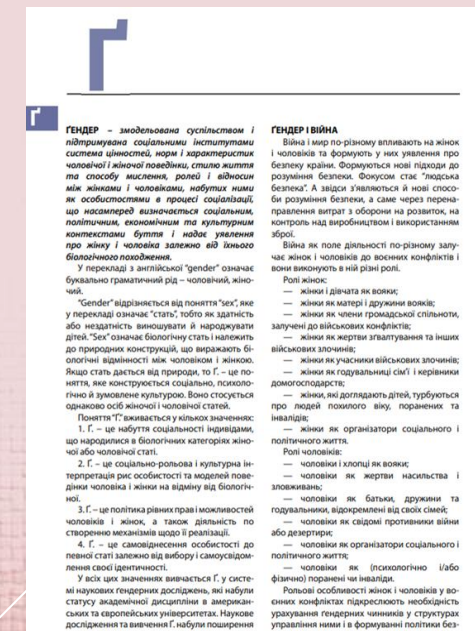

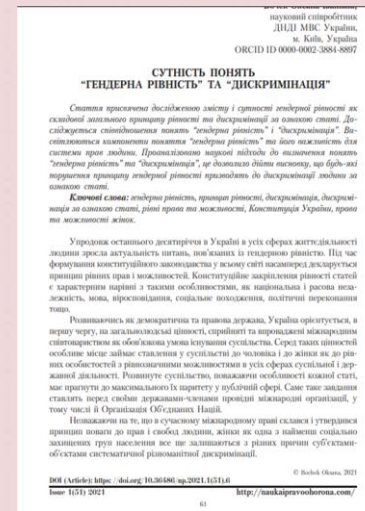
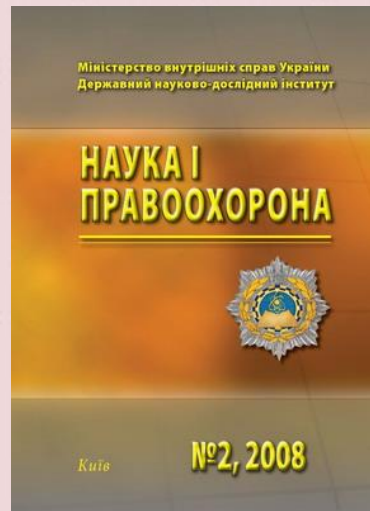
Мельник, Т. Гендер у термінах, правових актах і практиці перетворень : словник-довідник / Т. Мельник, Л. Кобелянська. — Київ : Логос, 2020. — 239 с. — Доступно також: http://labs.journ.univ.kiev.ua/hri/wp-content/uploads/2020/05/ГЕНДЕР-У-ТЕРМІНАХ-І-ПРАКТИЦІ-ПЕРЕТВОРЕНЬ_словник_довідник.pdf.

Метою видання є визначення найбільш уживаних у сучасній суспільно-політичній лексиці понять у світлі сучасних знань з питань гендеру.

Акцентовано увагу на міжнародних та національних документах, що висвітлюють гендерні проблеми, а також на організаційних структурах, які втілюють положення цих документів у практику сьогодення.

Словник-довідник містить понад 700 слів і словосполучень, назв правових актів і форм діяльності з питань гендеру.

Бочек, О. І. Сутність поняття «гендерна рівність» та «дискримінація» / Оксана Іванівна Бочек // Наука і правоохорона. – 2021. – № 1. – С. 61–68. – Бібліогр.: 12 назв. – Доступно також: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nip_2021_1_8.

Статтю присвячено дослідженню змісту і сутності гендерної рівності як складової загального принципу рівності та дискримінації за ознакою статі.

Досліджено співвідношення понять «гендерна рівність» і «дискримінація».

Висвітлено компоненти поняття «гендерна рівність» та його важливість для системи прав людини.

Проаналізовано наукові підходи до визначення понять «гендерна рівність» і «дискримінація», що дало змогу зробити висновок: порушення принципу гендерної рівності неминує призводити до дискримінації особи за ознакою статі.

Сарнавський, М. О. Точність термінів: еволюція, шлях до розуміння і законодавчого втілення гендерної рівності / М. О. Сарнавський // Наук. вісн. Ужгород. нац. ун-ту. Серія: Право. – 2024. – Вип. 86 (1). – С. 271–276. – Бібліогр.: 11 назв. – Доступно також: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2024_86\(1\)_42](http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2024_86(1)_42).

Статтю присвячено аналізу точності та еволюції термінології, що стосується гендерної рівності, а також важливості коректного використання цих термінів у соціальних і законодавчих контекстах.

Автор розглядає, як зміни в розумінні поняття гендеру вплинули на формування нових підходів до рівності прав чоловіків і жінок, а також гендерно-нейтральних осіб. Увагу зосереджено на правових аспектах закріплення гендерної рівності, аналізі міжнародних і національних законодавчих ініціатив, а також проблемах термінологічної неточності, яка може призводити до нерівності й дискримінації. У статті зроблено акцент на важливості створення чіткої та всеосяжної правової бази, яка відповідає сучасним підходам до гендерної ідентичності та рівності.

Акцентовано увагу на важливості освіти та просвіти у сфері гендерних відносин, оскільки розуміння термінів і концепцій є основою для формування більш справедливого суспільства.

Грицай, І. О. Механізм забезпечення принципу гендерної рівності: теорія та практика : монографія / І. О. Грицай ; М-во внутр. справ України, Дніпропетров. держ. ун-т внутр. справ. – Київ : Хай-Тек Прес, 2018. – 560 с. – Доступно також: <http://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/3750/1/Грицай%20І.О.монографія.pdf>.

ЗМІСТ	
ВСТУП.....	5
Розділ 1. ПРИНЦИП ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ: ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ.....	11
1.1. Принципи гендерної рівності: поняття, сутність та класифікація за суспільними категоріями.....	11
1.2. Наукові дослідження у сфері принципу гендерної рівності: сучасний стан та тенденції.....	44
1.3. Методологія дослідження принципу гендерної рівності: поняття та характеристика.....	73
Висновки до розділу 1.....	99
Розділ 2. ЗАГАЛЬНІ ТЕОРЕТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРИНЦИПУ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ ТА ЙОГО ЕЛЕМЕНТИ.....	103
2.1. Механізм забезпечення принципу гендерної рівності: поняття, елементи, їх загальна характеристика.....	103
2.2. Нормативно-правові складові механізму забезпечення принципу гендерної рівності в Україні.....	125
2.3. Теоретико-правовий аналіз інституційної (організаційно-правової) складової механізму забезпечення принципу гендерної рівності.....	166
Висновки до розділу 2.....	203
Розділ 3. ДІЯЛЬНІСТЬ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИНЦИПУ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ.....	207
3.1. Гендерна політика в Україні: еволюція, поняття, цілі та здійснення ефективності.....	207
3.2. Забезпечення принципу гендерної рівності в парламенті.....	238
3.3. Принципи гендерної рівності у діяльності збройних сил.....	263
3.4. Гендерне бюджетування у механізмі забезпечення принципу гендерної рівності.....	293
3.5. Гендерна експертиза у механізмі забезпечення принципу гендерної рівності.....	330
Висновки до розділу 3.....	360

Монографію присвячено проблемам теорії та практики механізму забезпечення принципу гендерної рівності.

У роботі розкрито поняття, сутність та взаємозв'язок із суміжними категоріями принципу гендерної рівності. Проаналізовано наукові дослідження та методологія у сфері принципу гендерної рівності.

Подано загальну характеристику нормативно-правової та інституційної складових механізму забезпечення принципу гендерної рівності в Україні. Також у роботі досліджено питання гендерної політики в Україні.

Представлено характеристику гендерної експертизи та гендерного бюджетування у механізмі забезпечення принципу гендерної рівності.

Розкрито питання забезпечення принципу гендерної рівності у сфері місцевого самоврядування; діяльності громадських організацій у сфері забезпечення принципу гендерної рівності; практики Європейського суду з прав людини у сфері забезпечення принципу гендерної рівності.

Гендерна рівність в системі освіти

Желіба, О. В. Освіта і гендер : навч.-метод. посіб. / Олександр Володимирович Желіба ; Ніжин. держ. ун-т ім. Миколи Гоголя. – Ніжин : Лисенко М. М., 2019. – 255, [1] с. – (Gender Studies). – Бібліогр.: с. 253–255. – Доступно також: <https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi74/0055150.pdf>.

Посібник присвячено теорії гендерної освіти і методиці проведення занять з гендерних студій. Перша частина курсу висвітлює теорію гендерної освіти: співвідношення освіти і гендеру, гендерний вимір вступу, навчання та професійної реалізації в закладах освіти, наявність в освітньому середовищі гендерних проблем і способів їх подолання.

Друга частина курсу спрямована на формування навичок тренера/тренерки з гендерної освіти. Вона знайомить слухачів і слухачок із місцем гендерної проблематики в чинних навчальних курсах, а також із окремими гендерними дисциплінами. Особливу увагу приділено методиці вивчення ключових гендерних питань, зокрема: гендерних ролей, стосунків, стереотипів, дискримінації, насильства та створення гендерно комфортного середовища.

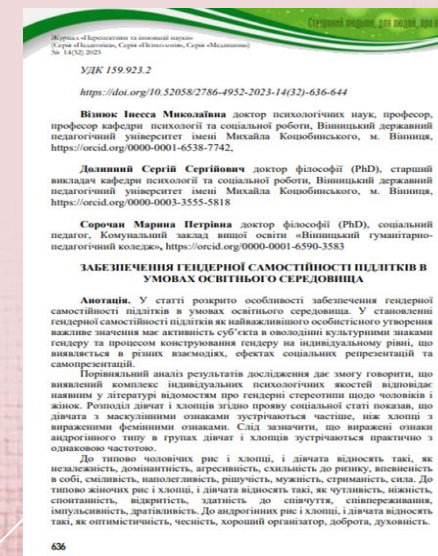

Візнюк, І. М. Забезпечення гендерної самостійності підлітків в умовах освітнього середовища [Електронний ресурс] / Інесса Миколаївна Візнюк, Сергій Сергійович Долинний, Марина Петрівна Сорочан // Перспективи та інновації науки (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина») : електрон. наук. журн. / Терноп. нац. мед. ун-т ім. І. Я. Горбачевського, ВГ «Наукові перспективи», Луган. держ. мед. ун-т, ГНО «Система здорового довголіття в мегаполісі», ГО «Християн. акад. пед. наук України», ГО «Всеукр. асоц. пед. і психол. з духовно-морального виховання». – Електрон. текст. дані. – Київ, 2023. – № 14. – С. 636–644. – Бібліогр.: 5 назв. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prainnsc_2023_14_58, вільний (дата звернення: 08.07.2025). – Назва з екрана.

У статті розкрито особливості забезпечення гендерної самостійності підлітків в умовах освітнього середовища.

У становленні гендерної самостійності підлітків як найважливішого особистісного утворення важливе значення має активність суб'єкта в оволодінні культурними знаками гендеру та процесом конструювання гендеру на індивідуальному рівні, що виявляється в різних взаємодіях, ефектах соціальних репрезентацій та самопрезентацій.

Порівняльний аналіз результатів дослідження дає змогу говорити, що виявлений комплекс індивідуальних психологічних якостей відповідає наявним у літературі відомостям про гендерні стереотипи щодо чоловіків і жінок.

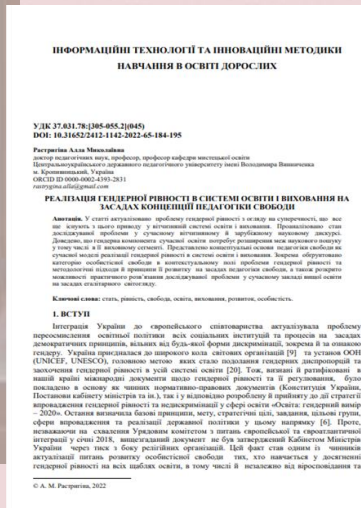
Топузов, О. Формування гендерної культури як основа реалізації індивідуального потенціалу розвитку старшокласників / Олег Топузов, Олександр Малихін, Наталія Арістова // Укр. пед. журн. – 2021. – № 3. – С. 5–12. – Бібліогр.: 21 назва. – Доступно також: https://lib.iitta.gov.ua/727940/1/Стаття%20УПЖ_№3.pdf.

У статті висвітлено формування гендерної культури старшокласників у закладах загальної середньої освіти.

Автори розглядають різні підходи до розуміння сутності поняття «гендер» і пропонують його власне уточнене визначення.

Узагальнено принципи формування гендерної культури старшокласників, а саме: доступності всіх видів і форм освітніх послуг; урахування гендерних відмінностей та індивідуально-типологічних особливостей старшокласників; забезпечення рівних умов для розкриття здібностей і потреб старшокласників; вибору індивідуальної освітньої траєкторії.

Растрігіна, А. М. Реалізація гендерної рівності в системі освіти і виховання на засадах концепції педагогіки свободи / Алла Миколаївна Растрігіна // Сучас. інформ. технології та інновац. методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. пр. / НАПН України, Ін-т пед. освіти і освіти дорослих ім. Івана Зязюна, Вінниц. держ. пед. ун-т ім. М. Коцюбинського. – Київ, 2022. – Вип. 65. – С. 184–195. – Бібліогр.: 20 назв. – Доступно також: http://nbuv.gov.ua/UJRN/mitimpt_2022_65_19.

У статті актуалізовано проблему гендерної рівності з огляду на суперечності, що все ще існують з цього приводу у вітчизняній системі освіти і виховання.

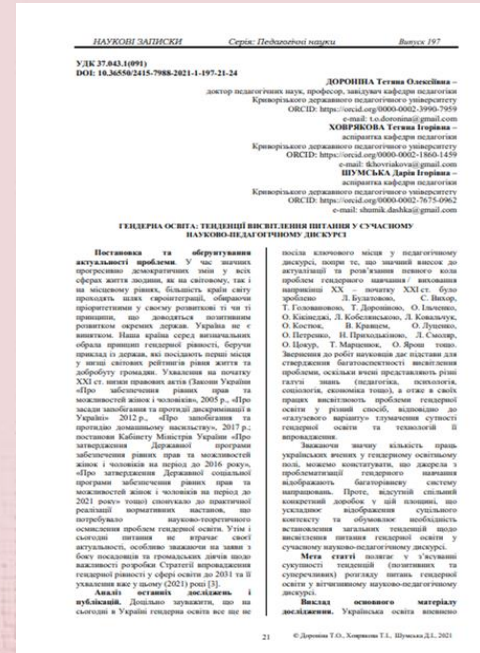
Проаналізовано стан досліджуваної проблеми в сучасному вітчизняному й зарубіжному науковому дискурсі. Доведено, що гендерна компонента сучасної освіти потребує розширення меж наукового пошуку, зокрема в її виховному сегменті.

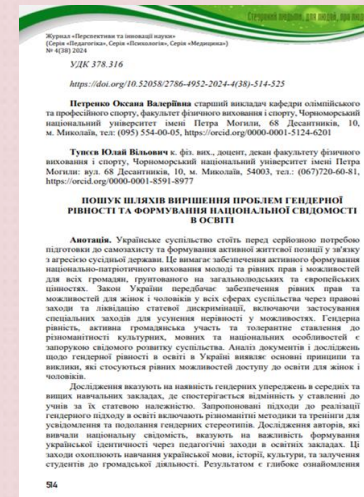
Представлено концептуальні основи педагогіки свободи як сучасної моделі реалізації гендерної рівності в системі освіти і виховання. Зокрема обґрунтовано категорію особистісної свободи в контекстуальному полі проблеми гендерної рівності та методологічні підходи й принципи її розвитку на засадах педагогіки свободи, а також розкрито можливість практичного розв'язання досліджуваної проблеми в сучасному закладі вищої освіти на засадах егалітарного світогляду.

Дороніна, Т. О. Гендерна освіта: тенденції висвітлення питання у сучасному науково-педагогічному дискурсі / Тетяна Олексіївна Дороніна, Тетяна Ігорівна Ховрякова, Дарія Ігорівна Шумська // Наук. зап. [Центральноукр. держ. пед. ун-ту ім. Володимира Винниченка]. Серія: Педагогічні науки : зб. наук. пр. / Центральноукр. держ. пед. ун-т ім. Володимира Винниченка. – Кропивницький : [б. в.], 2021. – Вип. 197. – С. 21–24. – Бібліогр.: 10 назв. – Доступно також: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nz_p_2021_197_5.

У статті проаналізовано сукупність як позитивних, так і суперечливих тенденцій у розгляді питань гендерної освіти у вітчизняному науково-педагогічному дискурсі.

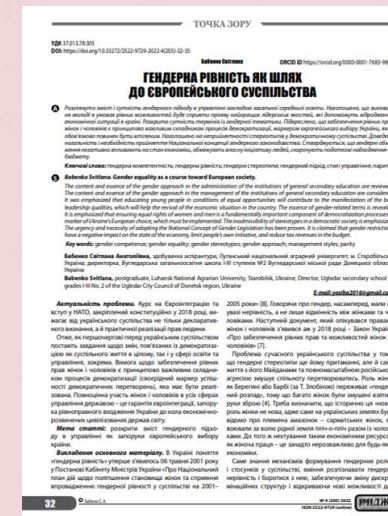

Петренко, О. В. Пошук шляхів вирішення проблем гендерної рівності та формування національної свідомості в освіті [Електронний ресурс] / Оксана Валеріївна Петренко, Юлай Вільйович Тупеєв // Перспективи та інновації науки (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина») : електрон. наук. журн. / Терноп. нац. мед. ун-т ім. І. Я. Горбачевського, ВГ «Наукові перспективи», Луган. держ. мед. ун-т, ГНО «Система здорового довголіття в мегаполісі», ГО «Християн. акад. пед. наук України», ГО «Всеукр. асоц. пед. і психол. з духовно-морального виховання». – Електрон. текст. дані. – Київ, 2024. – № 4. – С. 514–525. – Бібліогр.: 12 назв. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prainnsc_2024_4_48, вільний (дата звернення: 08.07.2025). – Назва з екрана.

У теоретичному та аналітичному аспектах досліджено проблему забезпечення гендерної рівності та підвищення національної свідомості з урахуванням потреб створення рівних умов і можливостей для всіх учасників освітнього процесу — незалежно від статі чи соціокультурного контексту. Окрему увагу приділено обґрунтуванню заходів для вирішення зазначеної проблеми у сфері спорту.

Бабенко, С. Гендерна рівність як шлях до європейського суспільства / Світлана Бабенко // Імідж сучас. педагога. – 2022. – № 4. – С. 32–35. – Бібліогр.: 14 назв. – Доступно також: http://nbuv.gov.ua/UJRN/isp_2022_4_9.

У статті розглянуто зміст і сутність гендерного підходу в управлінні закладом загальної середньої освіти.

Наголошено, що виховання молоді в умовах рівних можливостей сприятиме прояву найкращих лідерських якостей, що допоможе відродженню економічної ситуації в країні.

Розкрито сутність термінів із гендерної тематики.

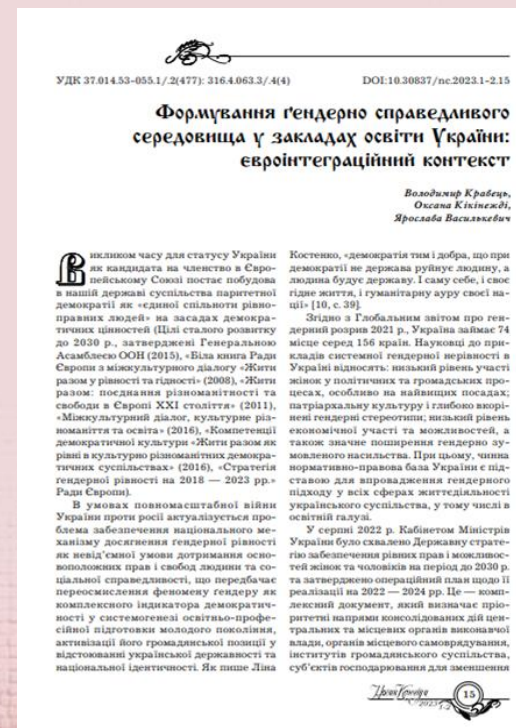
Підкреслено, що забезпечення рівних прав жінок і чоловіків є принципово важливим складником процесів демократизації, маркером європейського вибору України, який обов'язково повинен бути втіленим. Наголошено на неприйнятності стереотипів у демократичному суспільстві.

Доведено нагальність і крайню потребу ухвалення Національної концепції гендерного законодавства.

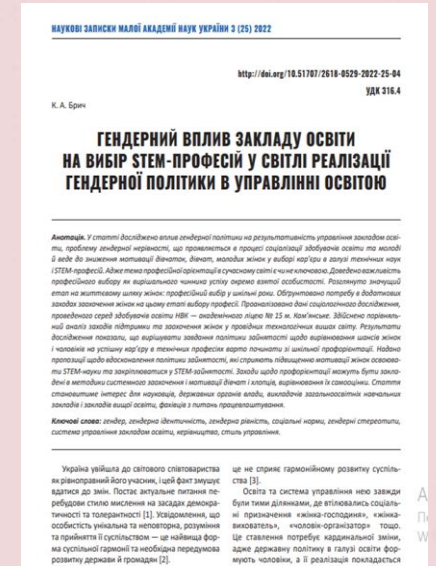
Кравець, В. Формування гендерно справедливого середовища у закладах освіти України: євроінтеграційний контекст / Володимир Кравець, Оксана Кікінежді, Ярослава Василькевич // Новий Колегіум. – 2023. – № 1/2. – С. 15–23. – Бібліогр.: 23 назви. – Доступно також: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NovKol_2023_1-2_5.

Обґрунтовано концептуальну модель формування гендерно справедливого середовища для дітей і молоді в контексті людиноцентристської парадигми та експериментально доведено її ефективність.

Брич, К. А. Гендерний вплив закладу освіти на вибір STEM-професій у світлі реалізації гендерної політики в управлінні освітою / К. А. Брич // Наук. зап. Малої акад. наук України. – 2022. – № 3. – С. 32–37. – Бібліогр.: 11 назв. – Доступно також: http://nbuv.gov.ua/UJRN/snjasu_2022_3_6.

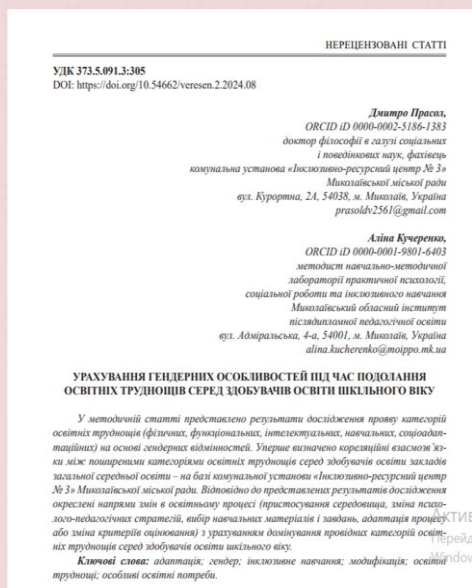
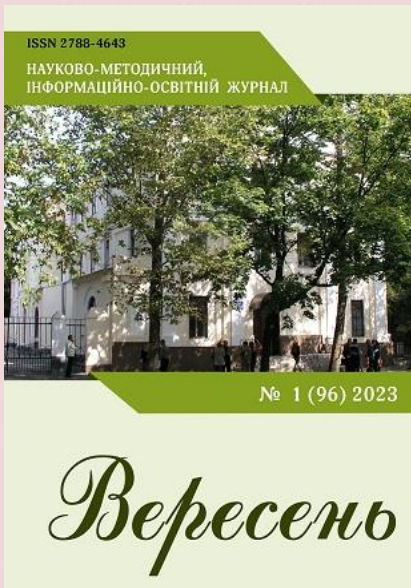

У статті досліджено вплив гендерної політики на результативність управління закладом освіти, проблему гендерної нерівності, що проявляється в процесі соціалізації здобувачів освіти та молоді й призводить до зниження мотивації дівчат, молодих жінок у виборі кар'єри в галузі технічних наук і STEM-професій.

Доведено важливість професійного вибору як вирішального чинника успіху окремо взятої особистості.

Розглянуто значущий етап на життєвому шляху жінок: професійний вибір у шкільні роки.

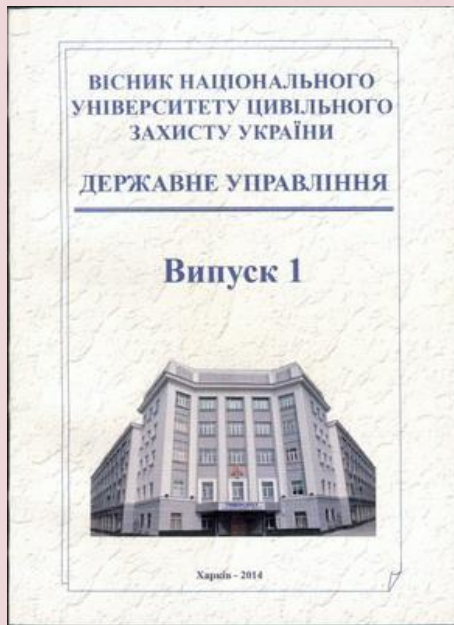
Здійснено порівняльний аналіз заходів підтримки та заохочення жінок у провідних технологічних вищих світу.

Прасол, Д. Урахування гендерних особливостей під час подолання освітніх труднощів серед здобувачів освіти шкільного віку / Дмитро Прасол, Аліна Кучеренко // Вересень. – 2024. – № 2. – С. 93–102. – Доступно також: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vere_2024_2_9.

У статті представлено результати дослідження прояву категорій освітніх труднощів (фізичних, функціональних, інтелектуальних, навчальних, соціоадаптаційних) на основі гендерних відмінностей.

Уперше встановлено кореляційні взаємозв'язки між поширеними категоріями освітніх труднощів серед здобувачів закладів загальної середньої освіти на прикладі дослідження, проведеного на базі комунальної установи «Інклюзивно-ресурсний центр № 3» Миколаївської міської ради. Відповідно до представлених результатів дослідження окреслено напрями змін в освітньому процесі (пристосування середовища, зміна психолого-педагогічних стратегій, вибір навчальних матеріалів і завдань, адаптація процесу або зміна критеріїв оцінювання) з урахуванням домінування провідних категорій освітніх труднощів серед здобувачів освіти шкільного віку.

Тюріна, Д. М. Роль освіти у формуванні гендерної культури та підвищенні гендерної свідомості / Д. М. Тюріна // Вісн. Нац. ун-ту цивіл. захисту України. Серія: Державне управління : зб. наук. пр. / Нац. ун-т цивільного захисту України. – Харків : НУЦЗУ, 2023. – Вип. 1. – С. 257–263. – Бібліогр.: 7 назв. – Доступно також: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VNUCZUDU_2023_1_29.

У статті висвітлено значення освіти у формуванні гендерної культури та розвитку гендерної свідомості.

Проаналізовано сучасні дослідження і публікації вітчизняних і зарубіжних науковців, присвячені цій проблематиці.

З'ясовано, що освітнє середовище здатне як відтворювати гендерні стереотипи й ролі, так і сприяти усвідомленню принципів рівності та формуванню критичного ставлення до упереджень.

Окрему увагу приділено актуальним викликам, серед яких — брак гендерної компетентності серед педагогів, стереотипне мислення щодо професій, а також усталені уявлення про соціальні ролі жінок і чоловіків.

DOI 10.52363/2414-5866-2023-1-27
УДК 37.015.31:305

Тюріна Д.М. к.пед.н., доц., НУЦЗУ, м. Харків
ORCID: 0000-0002-1506-5849

Tiurina D. PhD in Pedagogy, Associate Professor, Department of Management,
National University of Civil Defense of Ukraine, Kharkiv

РОЛЬ ОСВІТИ У ФОРМУВАННІ ГЕНДЕРНОЇ КУЛЬТУРИ ТА ПІД-
ВИЩЕННІ ГЕНДЕРНОЇ СВІДОМОСТІ

THE ROLE OF EDUCATION IN FORMING GENDER CULTURE AND
INCREASING GENDER CONSCIOUSNESS

У статті розглянуто роль освіти у формуванні гендерної культури та підвищенні гендерної свідомості. Проаналізовано останні дослідження й публікації вітчизняних і зарубіжних науковців з цієї теми. Дослідження показали, що освіта може впливати на формування гендерних стереотипів і ролей, що призводить до підвищення гендерної свідомості та рівності. Однак у статті було порушено проблеми, що й досі залишаються невирішеними, а саме: відсутність гендерної компетентності серед учителів, стереотипні уявлення про професії та роль жінок і чоловіків у суспільстві.

Освіта має великий потенціал для формування гендерної культури й підвищення гендерної свідомості серед студентів та учнів. Навчання гендерній освіті може допомогти усунути стереотипи та дискримінацію за статтю, підвищити рівень гендерної освіченості й допомогти створити більш рівні умови для всіх людей.

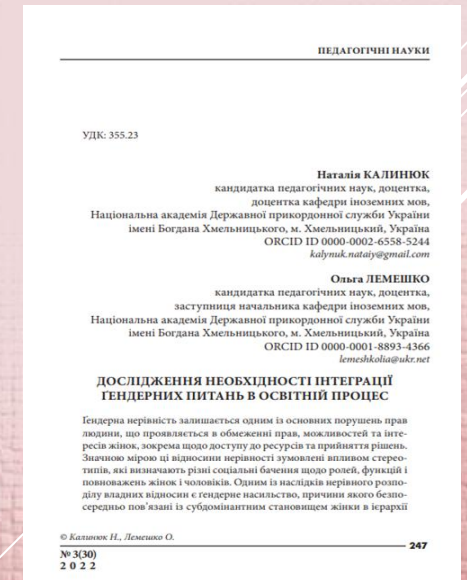
Останнім часом зроблено значний прогрес щодо розвитку гендерної освіти в багатьох країнах світу. Однак багато проблем інформованості про гендерні питання й дискримінацію на основі статі залишається невирішеними. Висладачі та вчителі мають велику відповідальність у формуванні гендерної культури серед молоді, а також у підготовці майбутніх лідерів, які будуть працювати над за-

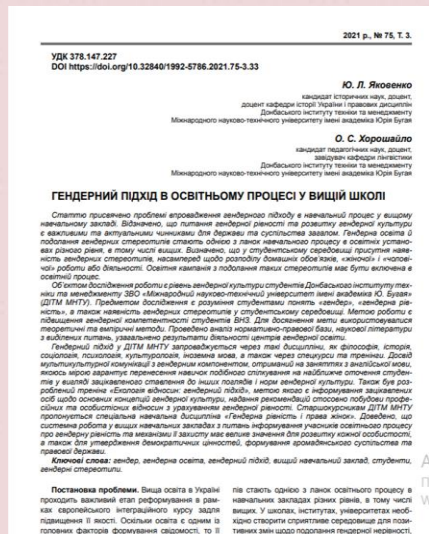
Гендерний підхід у вищій школі

Калинюк, Н. Дослідження необхідності інтеграції гендерних питань в освітній процес / Наталія Калинюк, Ольга Лемешко // Зб. наук. пр. Нац. акад. Держ. прикордон. служби України. Серія: Педагогічні науки / Нац. акад. Держ. прикордон. служби України ім. Б. Хмельницького. – Хмельницький : НАДПСУ, 2022. – № 3. – С. 247–267. – Бібліогр.: 13 назв. – Доступно також: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpnadpcpn_2022_3_16.

У статті досліджено «Методичні рекомендації з інтеграції гендерних підходів у систему підготовки фахівців для сектору безпеки і оборони України» та результати їх інтеграції в освітній процес закладів вищої освіти в секторі безпеки і оборони України.

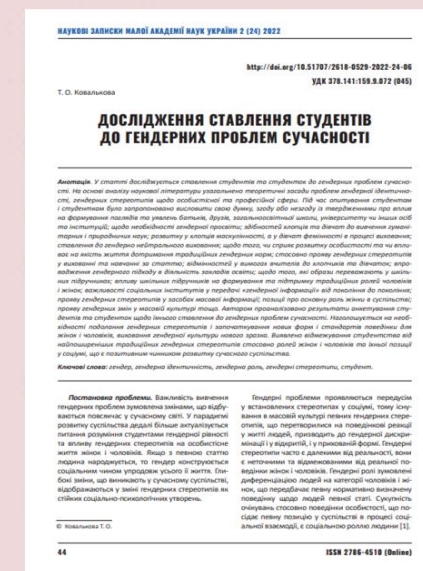
Яковенко, Ю. Л. Гендерний підхід в освітньому процесі у вищій школі / Ю. Л. Яковенко, О. С. Хорошайло // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвіт. шк. : зб. наук. пр. / Класич. приват. ун-т. – Запоріжжя : [б. в.], 2021. – № 75(3). – С. 171–175. – Бібліогр.: 15 назв. – Доступно також: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pfto_2021_75\(3\)_35](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pfto_2021_75(3)_35).

Статтю присвячено проблемі впровадження гендерного підходу в навчальний процес у закладі вищої освіти. Метою роботи є підвищення гендерної компетентності студентів ЗВО. Проведено аналіз нормативно-правової бази, наукової літератури з виділених питань, узагальнено результати діяльності центрів гендерної освіти.

Зазначено, що питання гендерної рівності та формування гендерної культури є важливими й актуальними як для держави, так і для суспільства загалом. Гендерна освіта та подолання стереотипів стають невід'ємною складовою навчального процесу в освітніх закладах різних рівнів, зокрема у закладах вищої освіти. Встановлено, що в студентському середовищі зберігаються гендерні упередження, передусім у питаннях розподілу домашніх обов'язків і поділу праці на «жіночу» та «чоловічу». Подолання таких стереотипів має стати частиною цілеспрямованої освітньої роботи, інтегрованої в навчальний процес.

Ковалькова, Т. О. Дослідження ставлення студентів до гендерних проблем сучасності / Т. О. Ковалькова // Наук. зап. Малої акад. наук України. – 2022. – № 2. – С. 44–57. – Бібліогр.: 12 назв. – Доступно також: http://nbuv.gov.ua/UJRN/snjasu_2022_2_8.

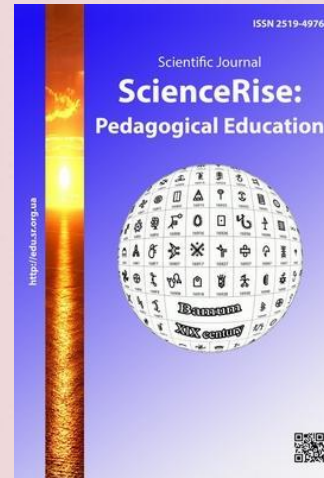

У статті досліджено ставлення студентів і студенток до гендерних проблем сучасності. На основі аналізу наукової літератури узагальнено теоретичні засади проблем гендерної ідентичності, гендерних стереотипів щодо особистісної та професійної сфери.

Автором проаналізовано результати анкетування студентів і студенток щодо їхнього ставлення до гендерних проблем сучасності.

Наголошено на необхідності подолання гендерних стереотипів і започаткування нових форм і стандартів поведінки для жінок і чоловіків, виховання гендерної культури нового зразка.

Виявлено відмежування студентства від найпоширеніших традиційних гендерних стереотипів стосовно ролей жінок і чоловіків та їхньої позиції в соціумі, що є позитивним чинником розвитку сучасного суспільства.

Храбан, Т. Є. На шляху до гендерної рівності: жіноче лідерство у секторі вищої освіти / Т. Є. Храбан, О. В. Вигівська // ScienceRise. Pedagogical Education. – 2024. – № 2. – С. 29–34. – Бібліогр.: 36 назв. – Доступно також: http://nbuv.gov.ua/UJRN/texcped_2024_2_7.

У рамках систематичного огляду наукових джерел і літератури представлено актуальні наукові підходи до вивчення жіночого лідерства у сфері вищої освіти.

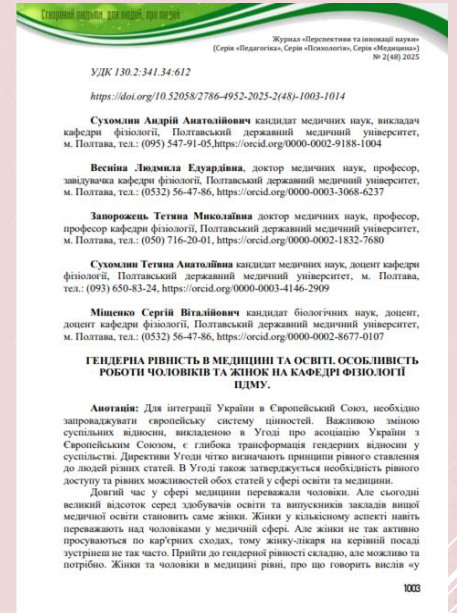
Проаналізовано стан гендерного розподілу керівних і лідерських позицій у закладах вищої освіти, акцентовано на основних тенденціях, викликах і бар'єрах, з якими стикаються жінки на шляху до лідерства в академічному середовищі.

Визначено головні перешкоди, з якими стикаються жінки в секторі вищої освіти на шляху до керівних і лідерських позицій.

Запропоновано рекомендації щодо розроблення заходів, які можуть здійснювати заклади вищої освіти задля використання жіночого лідерського потенціалу.

Гендерна рівність в медицині та освіті. Особливість роботи чоловіків та жінок на кафедрі фізіології ПДМУ [Електронний ресурс] / Андрій Анатолійович Сухомлин [та ін.] // Перспективи та інновації науки (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина») : електрон. наук. журн. / Терноп. нац. мед. ун-т ім. І. Я. Горбачевського, ВГ «Наукові перспективи», Луган. держ. мед. ун-т, ГНО «Система здорового довголіття в мегаполісі», ГО «Християн. акад. пед. наук України», ГО «Всеукр. асоц. пед. і психол. з духовно-морального виховання». – Електрон. текст. дані. – Київ, 2025. – № 2. – С. 1003–1014. – Бібліогр.: 12 назв. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prainnsc_2025_2_90, вільний (дата звернення: 08.07.2025). – Назва з екрана.

Досліджено вплив гендерних особливостей співробітників на роботу кафедри фізіології Полтавського державного медичного університету. Аналіз охоплював зміни в навчальному процесі та науковій роботі в різних умовах. Результати роботи демонструють, як гендерні особливості колективу можуть впливати на ефективність і динаміку діяльності кафедри.

У статті також зазначено, що фізіологія є обов'язковою освітньою компонентою більшості медичних навчальних закладів освіти. Вивчення фізіології, методів фізіологічних досліджень та їх показників, які інтерпретує лікар у своїй роботі, відіграє важливу роль у підготовці майбутнього лікаря. Тому, важливу роль у підготовці студентів у медичних освітніх закладах відіграє формування професійного, гармонійного колективу з представників обох статей.

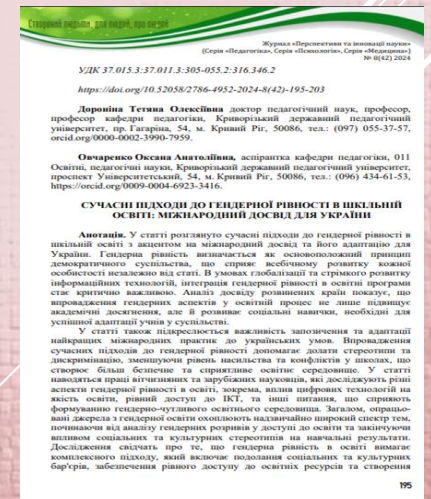
Гендерна рівність: міжнародний досвід

Дороніна, Т. О. Сучасні підходи до гендерної рівності в шкільній освіті: міжнародний досвід для України [Електронний ресурс] / Тетяна Олексіївна Дороніна, Оксана Анатоліївна Овчаренко // Перспективи та інновації науки (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина») : електрон. наук. журн. / Терноп. нац. мед. ун-т ім. І. Я. Горбачевського, ВГ «Наукові перспективи», Луган. держ. мед. ун-т, ГНО «Система здорового довголіття в мегаполісі», ГО «Християн. акад. пед. наук України», ГО «Всеукр. асоц. пед. і психол. з духовно-морального виховання». – Електрон. текст. дані. – Київ, 2024. – № 8. – С. 195–203. – Бібліогр.: 5 назв. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prainnsc_2024_8_18, вільний (дата звернення: 08.07.2025). – Назва з екрана.

У статті розглянуто сучасні підходи до гендерної рівності в шкільній освіті з акцентом на міжнародний досвід та його адаптацію для України.

Підкреслено важливість запозичення та адаптації найкращих міжнародних практик до українських умов. У статті наведено праці вітчизняних та зарубіжних науковців, які досліджують різні аспекти гендерної рівності в освіті, зокрема, вплив цифрових технологій на якість освіти, рівний доступ до ІКТ, та інші питання, що сприяють формуванню гендерно-чутливого освітнього середовища.

Тюріна, Д. М. Міжнародний досвід у галузі гендерної рівності та можливість його застосування в Україні / Д. М. Тюріна // Вісн. Нац. ун-ту цивіл. захисту України. Серія: Державне управління : зб. наук. пр. / Нац. ун-т цивільного захисту України. – Харків : НУЦЗУ, 2024. – Вип. 1. – С. 249–255. – Бібліогр.: 5 назв. – Доступно також: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VNUCZUDU_2024_1_31.

Стаття містить аналіз міжнародних документів та угод у сфері гендерної рівності, а також порівняльний аналіз стратегій та політик різних країн щодо стимулювання гендерної рівності.

Розглянуто міжнародний досвід у галузі гендерної рівності й можливості його застосування в українському контексті. Перш за все, визначено та проаналізовано ефективні підходи до забезпечення гендерної рівності, що були успішно впроваджені в інших країнах. Визначено можливі проблеми та виклики, які можуть виникнути під час впровадження таких стратегій в Україні.

Матеріали Державної науково-педагогічної бібліотеки України ім. В. О. Сухомлинського

Гендерна освіта: сучасний стан, тенденції розвитку та впровадження [Електронний ресурс] : віртуал. кн. вист. / [підгот. Н. Є. Шолохова] // Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського : [вебпортал]. – Електрон. текст. дані. – Київ, 2022. – Режим доступу: https://dnpb.gov.ua/wp-content/uploads/2022/11/Henderna_Osvita-2022.pdf, вільний (дата звернення: 14.07.2025). – Назва з екрана.

Адреса:

вул. Берлинського М., 9

Київ, 04060

Україна

<https://dnpb.gov.ua/ua/>

E-MAIL:

DNPB@I.UA (для ОФІЦІЙНИХ ЗВЕРНЕНЬ)

DOVIDKA_DNPB@I.UA (для ДОВІДОК)

FOND.DNPB@UKR.NET (ПОСЛУГИ для
ВІДДАЛЕНИХ КОРИСТУВАЧІВ)

Огляд-презентацію підготувала Литовченко О. В., головний бібліограф відділу зберігання фонду, обслуговування користувачів та соціокультурної діяльності

Завідувач — Бондарчук О. Б.

Використано матеріали з фонду ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського та Інтернет-ресурси (дата звернення: 08.08.2025).